

УДК 332 (477)

№ держреєстрації: 0121U11023

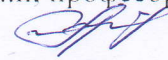
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(ТДАТУ)

72310, Запорізька обл. м Мелітополь, пр Б. Хмельницького, 18
тел. (0619) 42-22-36

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
д.с.г..н, професор

О.А.Єременко

ЗВІТ

**ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
КОНСАЛТИНГ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР РЕГІОНУ**

Розробити теоретико-методологічні засади формування фінансового потенціалу інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур регіону
Дослідити теоретико-методологічні основи діджиталізації та технологій фінансово-економічного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів сфери бізнесу
(проміжний)

Директор НДІ
д.е.н., доцент

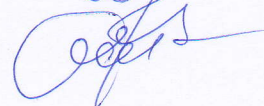
2021.12.22

А.С.Коноваленко

Керівник НДР
д.е.н., професор

2021.12.22

Н.В. Трусова

ТДАТУ, 2021

Рукопис закінчено 20 грудня 2021 р.

Результати цієї роботи розглянуто Науково технічною радою
Науково-дослідного інституту
соціально-економічного розвитку регіону

« _____ »
протокол від 202124.12. № 11

УДК 332 (477)

ISBN

№ держреєстрації: 0121U11023

Міністерство освіти і науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(ТДАТУ)

72310, Запорізька обл., м. Мелітополь, пр-т. Б.Хмельницького, 18
 тел. (0619) 42-22-36

ЗВІТ

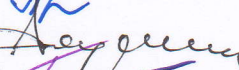

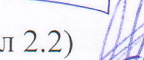
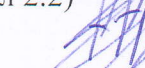

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
КОНСАЛТИНГ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР РЕГІОНУ

Розробити теоретико-методологічні засади формування фінансового потенціалу інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур регіону
 Дослідити теоретико-методологічні основи діджиталізації та технологій фінансово-економічного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів сфери бізнесу
 (проміжний)

Трусова Н.В., д.е.н., проф.
 Кальченко С.В., д.е.н., проф.
 Єременко Д.В., д.е.н., проф.
 Колокольчикова І.В., д.е.н., проф.
 Грибова Д.В., д.е.н., проф.
 Карман С.В., к.е.н., доцент
 Почерніна Н.В., к.е.н., доцент
 Краснодєд Т.Л., к.е.н., доцент
 Попова Т.В., к.е.н., доцент
 Захарченко О.Г., к.е.н., ст.викл.
 Васильченко О.О., ст.викл.
 Бакіна Т.В., к.е.н., доцент
 Ніколаєвич О.В., аспірант
 Мангул О.А., аспірант
 Демко В.С., аспірант
 Арабаджийський О.І., аспірант

ТДАТУ, 2021

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, д.е.н., професор	2021.12. __	Трусова Н.В., (вступ, висновки)	
<u>Інші виконавці:</u>			
д.е.н., професор	2021.12. __	Кальченко С.В...(розд.2.1, 3.1)	
д.е.н., професор	2021.12. __	Єременко Д.В.. (розділ 2.2, 3.2)	
д.е.н., професор	2021.12. __	Колокольчикова І.В., (розділ, 2.3 Додаток А)	
д.е.н., професор	2021.12. __	Грибова Д.В.. (розділ 3.2)	
к.е.н., доцент	2021.12. __	Карман С.В... (розділ 3.2)	
к.е.н., доцент	2021.12. __	Почерніна Н.В..(розділ 3.2.)	
к.е.н., доцент	2021.12. __	Краснодєд Т.Л..(розділ 3.1.)	
к.е.н., доцент	2021.12. __	Попова Т.В. (розділ 3.1.)	
к.е.н. ст.викладач	2021.12. __	Захарченко О.Г. (розділ 3.2.)	
ст.викладач	2021.12. __	Васильченко О.О. (розділ 3.2.)	
к.е.н., доцент	2021.12. __	Бакіна Т.В. (розділ 2.2, 3.1)	
аспірант	2021.12. __	Мангул О.А. (розділ 3.1)	
аспірант	2021.12. __	Ніколаєвич О.В. (розділ 3.2)	
аспірант	2021.12. __	Демко В.С. (розділ 2.1)	
аспірант	2021.12. __	Арабаджийський О.І. (розділ 2.2)	

Реферат

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується зростанням значущості інформаційної складової в системі організації підприємницької діяльності та підвищенням ролі інвестиційного механізму як невід'ємної складової конкурентоспроможного функціонування бізнесових структур. Консалтингова діяльність як форма надання інформаційних послуг набуває все більшого попиту серед представників підприємницької спільноти, враховуючи підвищення рівня невизначеності та необхідності адаптації до нових, невідомих умов конкурентного середовища.

По-перше, спостерігається посилення значущості фінансових аспектів надання консалтингових послуг як запоруки забезпечення ефективної конкурентоспроможної діяльності в усіх формах та галузевих напрямках. Враховуючи багатоукладність національної економіки, набуває особливої важливості диференційний підхід в процесі створення рекомендацій щодо забезпечення інноваційного розвитку підприємницької структури. Зазначені обставини обумовлюють необхідність вивчення специфіки взаємодії фінансового потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності та характеру їхнього впливу на сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку з урахуванням загальних трендів.

Розглядаючи характер застосування інформаційних технологій трансформації самої структури національної економіки, треба відмітити посилення значущості процесу діджиталізації, як засобу прискорення процесу збору, аналізу, обробки інформаційних масивів та напряду забезпечення інноваційного розвитку бізнес-структур в регіоні. Особлива увага приділяється в даному аспекті вирішенню кадрового питання на рівні суб'єкта господарювання, оскільки рівень ефективності використання інформаційних ресурсів значною мірою обумовлюється наявністю відповідних професійних компетенцій.

Дослідження цих питань було взято за мету при виконанні програми Консалтинг та діджиталізація інноваційно-інвестиційного розвитку бізнес-структур регіону.

Кількість наукових робіт за темою дослідження 54 загальним обсягом 24,18 у. др. арк., у тому числі 9,08 у. др. арк. - у фахових виданнях, 1,7 у. др. арк. - тези конференцій, 23,4 – монографії та посібники.

Звіт про наукову роботу розміщується на 35 сторінках, має 1 додаток.

1 ІНВЕСТИЦІЇ, 2 ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ, 3 КОНСАЛТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, 4 ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, 5 ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ, 6 БІЗНЕС-СТРУКТУРА, 7 ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КОНСАЛТИНГ.

ЗМІСТ

<u>Вступ</u>	6
<u>Програма досліджень</u>	7
<u>Методика досліджень</u>	8
<u>Результати</u>	9
<u>Висновки</u>	24
<u>Додаток А. Перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи</u>	27

Вступ

Однією з проблем забезпечення ефективного функціонування регіональної економіки за сучасних умов є питання використання наявного ресурсного потенціалу. Багатоукладність системи економічних відносин, її диверсифікованість та інституціоналізація передбачає врахування не тільки суто економічних, а й соціальних, культурних та екологічних аспектів ведення господарської діяльності в межах окремої галузі та регіону. При цьому особливої уваги заслуговує специфіка використання інформаційного капіталу як базового фактору економічної діяльності для постіндустріальної моделі господарювання. Взаємопов'язаність якісного застосування інформаційних ресурсів та ефективного функціонування суб'єкта підприємницької діяльності за сучасних умов має об'єктивний характер. Тому забезпечення належного рівня конкурентоспроможності України в цілому та її регіонів зокрема передбачає наявність відповідного стану інформаційного забезпечення як важливої складової інноваційного розвитку.

В контексті забезпечення інноваційного розвитку регіональної економіки важливим предметом дослідження є оцінка перспектив консалтингової діяльності як важливого фактору сприяння оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємницьких структур. Разом із цим набуває особливої значущості дослідження процесу діджиталізації як способу проникнення цифрових та інноваційних технологій до бізнес-процесів на рівні господарства, регіону, а також суспільства.

Розробка теоретико-методологічних та практичних засад фінансово-економічного забезпечення та діджиталізації інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку регіону спрямована на використання різних джерел фінансування інноваційної діяльності бізнес-структур, мінімізацію ризиків інноваційних форм фінансування інвестицій на основі ІТ-систем, отримання коштів на здійснення фандрайзингу некомерційних та соціально важливих проектів, пошук та залучення інвесторів для реалізації бізнес-проектів, оцінки та вибору оптимального варіанту використання ресурсів для модернізації технологій виробничого процесу, підвищення інвестиційного капіталу та конкурентоспроможності суб'єктів сфери бізнесу, покращення економічної ефективності діяльності бізнес-структур в мережевій ІТ-системі, оптимізацію використання наявного фінансового потенціалу, зокрема фінансових ресурсів, поліпшення загального інвестиційного клімату на рівні регіону.

Розробка теоретико-методологічних та практичних засад фінансово-економічного забезпечення та діджиталізації інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур регіону є *метою досліджень* науковців.

Об'єктом дослідження є теоретичні, методологічні та методичні підходи до фінансово-економічного забезпечення та діджиталізації інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур регіону.

Предметом дослідження є процес фінансово-економічного забезпечення та діджиталізації інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур регіону.

Програма досліджень

1. Фінансовий потенціал інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур

2. Діджиталізація та технології фінансово-економічного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів сфери бізнесу

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Методологічною основою дослідження є діалектичний та абстрактно-логічний (теоретичні та методичні узагальнення в сфері надання консалтингових послуг на інноваційних засадах), економіко-статистичний і розрахунково-конструктивний (при визначенні динаміки показників ефективності використання фінансового потенціалу в регіоні), методи визначення порівняльних (компаративних) переваг використання фінансового потенціалу представниками регіонального бізнесового середовища.

2.2. Для збору інформації, одержання й обробки результатів дослідження було використано систему методів наукового дослідження, а саме: прийомів аналітичного дослідження, що ґрунтуються на логічному аналізі процесів і тенденцій, дозволило зробити висновки по результатах дослідження. Узагальнення теоретичних засад і формулювання висновків зроблено з використанням прийомів абстрактно-логічного методу, а також методів індукції та дедукції, аналогії та співставлення.

2.3 В процесі дослідження використовувалися наступні наукові методи пізнання: аналізу і синтезу - для деталізації об'єкту дослідження, порівняння - для співставлення фактивних даних за окремі періоди, середніх та відносних - величин - для визначення рівня ефективності використання фінансового потенціалу, SWOT-аналіз - для визначення переліку факторів найбільшого впливу на рівень ефективності надання консалтингових послуг.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Фінансовий потенціал інвестиційного консалтингу в системі інноваційного розвитку бізнес-структур

За умов орієнтації на європейський досвід економічного розвитку та пошук нових джерел фінансування, сільське господарство України переживає важкі часи, оскільки в економіці держави виявились диспропорції розподілу фінансових ресурсів на модернізацію виробництва та інноваційну діяльність. Головними причинами цього є: дефіцит бюджету, спад національного доходу, порушення платіжного і торгового балансів, істотне перевищення імпорту над експортом. Це в сукупності свідчить про недостатність фінансових можливостей країни до вирішення складних питань і виконання національних та регіональних програм розвитку підгалузей сільського господарства, які потребують високих фінансових і матеріальних вкладень.

Необхідність обговорення нових підходів та вимог до національної політики венчурного фінансування обумовлена тим, що в даний час Україна опинилася в такій історичній точці розвитку, в якій внутрішні процеси фінансування підгалузей сільського господарства поєдналися з різким прискоренням глобальних трансформаційних процесів фондового ринку. Оскільки розвиток венчурного фінансування тісно пов'язані із фондовим ринком, який забезпечує аграрний ринок фінансовими нововведеннями та інноваційне прискорення, тому держава повинна щонайшвидше визначитись із напрямками реалізації інноваційних ідей у сфері альтернативних джерел фінансового забезпечення сільського господарства. Це сприятиме розв'язанню проблеми нераціонального використання фінансових ресурсів у високотехнологічному секторі, впровадженню ризикових інвестиційних проектів суб'єктів аграрного ринку, створенню нових виробничих технологій та розширенню перспективних заходів в інноваційній діяльності.

Ліберальність фондового середовища в системі фінансових ринків підтримується значною кількістю цінних паперів, широким колом учасників та їх спектром взаємодії, що на тлі зацікавленості інвесторів у співпраці з суб'єктами агробізнесу України дозволяє розв'язувати нагальні проблеми фінансового забезпечення сільського господарства та розраховувати на перспективу фондові технології в даному секторі національної економіки. Сьогодні корпоративна модель венчурного фінансування сільського господарства України, в умовах вихідного відставання в розвитку, прагне як швидше скоротити наявний розрив за рівнем добробуту. Складовими цієї моделі є, по-перше, розробка і реалізація національної програми розвитку галузі (з індикаторами оцінки інвестиційного клімату, виходу на окупність або прибутковість, фінансового обґрунтування видатків тощо) шляхом ініціації та створення сприятливої інституційної інфраструктури, діючих механізмів державної підтримки венчурного фінансування проектів суб'єктів аграрного ринку на макrorівні: 1) софінансування новостворених аграрних підприємств з чітким описанням фінансових моделей проектів (виділяючи їм у рамках різних галузевих і регіональних програм розвитку у вигляді грантів і пільгових позик, включаючи створення робочих прототипів); 2) надання кредитно-гарантійної підтримки (участь в акціонерному капіталі через приватно-державні венчурні фонди, спеціалізовані

проектні компанії (SPV – special project vehicle) для спрощення доступу до банківського фінансування); 3) підтримка винятково профільних підприємств-інноваторів (діяльність яких відповідає пріоритетним напрямкам розвитку сільського господарства) та підприємств, що здійснюють дослідження і розробки, займаються їх впровадженням і комерціалізацією (на основі процесного підходу підтримка, перш за все, тих господарюючих суб'єктів, які інвестують власні активи в інші підприємства). На мікрорівні ефективне венчурне фінансування інвестиційних проектів аграрних підприємств вже сьогодні вимагає ретельного аналізу та оцінки бізнес-моделей, стратегій, розрахунків ефективності зростання вартості і капіталізації фінансових активів на фондовому ринку. Інвестиційний портфель венчурних фондів забезпечує дискретний рух фінансових потоків в певних інтервалах часу, за принципом дискретності фінансування розвитку сільського господарства. При цьому, процес венчурного фінансування інвестиційних проектів суб'єктів аграрного ринку у відповідності зі стадіями інноваційного циклу відбувається нерівномірно, як на різних етапах його реалізації, так і у різних часових періодах. Але перехід від однієї стадії до іншої, більш розвиненої, протікає стрибкоподібно (з моменту ухвалення рішення про необхідність подальшого фінансування проекту). Відповідно, ризик доходності фінансових активів підприємств пов'язаний з високим ступенем невизначеності щодо отримання потенційного прибутку як венчурним інвестором, так суб'єктами аграрного ринку. Це вимагає постійного контролю за ефективністю реалізації проекту та потребою у фінансуванні на кожній стадії його виконання. Так, в Європі середньогалузева дохідність венчурної індустрії в сільському господарстві складає 30% річних, а дохідність венчурних фондів – 50–70% річних). Практика свідчить, що для венчурного фінансування характерне співвідношення 3:3:3:1, коли (незважаючи на ретельний відбір) з кожних 10 проінвестованих проектів аграрних підприємств приблизно 3 закінчуються повною невдачею, 3 дають помірний прибуток, 3 – високодохідні і лише 1 є дійсно «супердохідним», заради якого, власне кажучи, й існує венчурний бізнес.

Саме завдяки таким успішно реалізованим проектам забезпечується у середньому висока норма прибутку інвесторів, що у значній мірі покриває витрати, пов'язані з невдачами венчурного фінансування. Процес забезпечення мінімального ризику доходності фінансових активів аграрних підприємств у інвестиційному портфелі венчурних фондів здійснюється на трьох рівнях: у процесі вибору організаційних форм ризикових капіталовкладень (диверсифікація інвестиційного портфеля, спільне фінансування, створення спільних венчурних фондів і фінансових партнерств з обмеженою відповідальністю, формування інституту професійних керуючих); у процесі відбору інвестиційних проектів для венчурного фінансування (створення спеціалізованих баз даних та інформаційних служб; визначення критеріїв оцінки проектів на основі контент-аналізу бізнес-плану, процесів і строків ухвалення рішень; узгодження взаємоприйнятних умов; формування ринкової частки венчурних фондів в проектах з високим потенціалом росту); у процесі поділу фінансових потоків за етапами венчурного фінансування інвестиційних проектів: достартове (seed) і стартове (start-up) фінансування, початкове (early expansion) і швидке (rapid growth) розширення, досягнення ліквідності (liquidity stage). Основна

частина інвестицій в ризикові фінансові активи аграрних підприємств (приблизно 2/3) припадає на перші три етапи венчурного фінансування, але вони приносять найвищу норму прибутку у випадку успішної реалізації. Тривалість повного циклу ризикових капіталовкладень в одне підприємство може перебувати у досить широких межах: відомі приклади, коли з моменту зародження господарюючого суб'єкта до його реєстрації на біржі минало менше 3 років. Однак у більшості випадків це займає 5-10 років, а отже неодмінною умовою ризикових інвестицій венчурних фондів у фінансові активи аграрних підприємств є надання фінансових коштів без виплати відсотків і погашення боргу протягом досить тривалого періоду часу.

Особливостями універсальності використання методики дискретного венчурного фінансування інвестиційних проектів як інтегрованої системи управління фінансовими активами суб'єктів аграрного ринку й зобов'язаннями інвестора є наступні. По-перше, він поєднує: а) метод постадійного дискретного фінансування проекту протягом усього інноваційного циклу; б) метод «дерева рішень»; в) біноміальну модель оцінки опціонів Кокса-Росса-Рубінштейна. По-друге, є ефективним інструментом фінансових траншів на етапах інноваційного циклу інвестиційного проекту аграрних підприємств та розвитку сільського господарства в цілому. По-третє, передбачає безперервний супровід проекту інвестором і моніторинг його показників (це дозволяє підвищити ефективність джерел фінансування відібраних у портфель венчурного фонду інвестиційних проектів). Основною складністю даного методу є необхідність визначення ставки дисконтування на кожній стадії венчурного фінансування інвестиційного проекту, яка змінюється упродовж його реалізації залежно рівня ризику. Для цього необхідно використання ризик-нейтрального підходу за умов, коли дисконтування здійснюється за безризиковою ставкою, а ризикові чинники визначаються за допомогою ризик-нейтральної імовірності p , яка враховує імовірність настання неризикової ситуації (тобто, вирішується проблема, властива традиційному *DCF*-методу, що полягає у необхідності визначення змінних ставок дисконту, відмінних від *WACC*, з урахуванням різного рівня ризику на кожному «поверсі» біноміального «дерева рішень»). Цей метод дозволяє всі фінансові потоки інвестиційного проекту дисконтувати за єдиною безризиковою ставкою R_f , при цьому наявність чинників ризику у моделі допомагають визначити ризик-нейтральні імовірності, які свідчать про ймовірність настання неризикової ситуації.

Таким чином, універсальна методика дискретного венчурного фінансування інвестиційних проектів базується на: а) безперервному моніторингу стадій, які циклічно повторюються; б) синхронізації гнучких методів постадійного фінансування; в) визначенні причин призупинення фінансування неефективних розробок проекту в залежності від ступеня ризику; г) врахуванні чинників впливу на вартість джерел венчурного фінансування у часі та стратегічну цінність проекту, враховуючи можливості інвестора оперативно реагуючи на негативні зміни й мінімізувати втрати; д) застосуванні ризик-нейтрального підходу, коли дисконтування здійснюється за неризиковою ставкою, а ризикові чинники впливу визначаються за допомогою ризик-нейтральної імовірності (p); е) на одержанні

дохідності фінансових результатів, враховуючи реальні джерела невизначеності (значну кількість дат ухвалення рішень).

За теперішніх умов, вектор розвитку галузі сільського господарства орієнтований на інноваційний шлях через залучення венчурного капіталу, якому характерна така властивість як ризикованість та непередбачуваність використання фінансових ресурсів у високо інвестиційні проекти, сучасні інноваційні розробки та забезпеченість конкурентоздатності сільськогосподарської продукції. Механізми фінансування венчурної діяльності добре відображені в циклах економічного зростання суб'єктів аграрного ринку. Але найбільшого поширення вони отримали через венчурні фонди, як: bridge financing; management buy-out; management buy-in; turnaround; replacement; replacement capital (рис. 3.1.1).

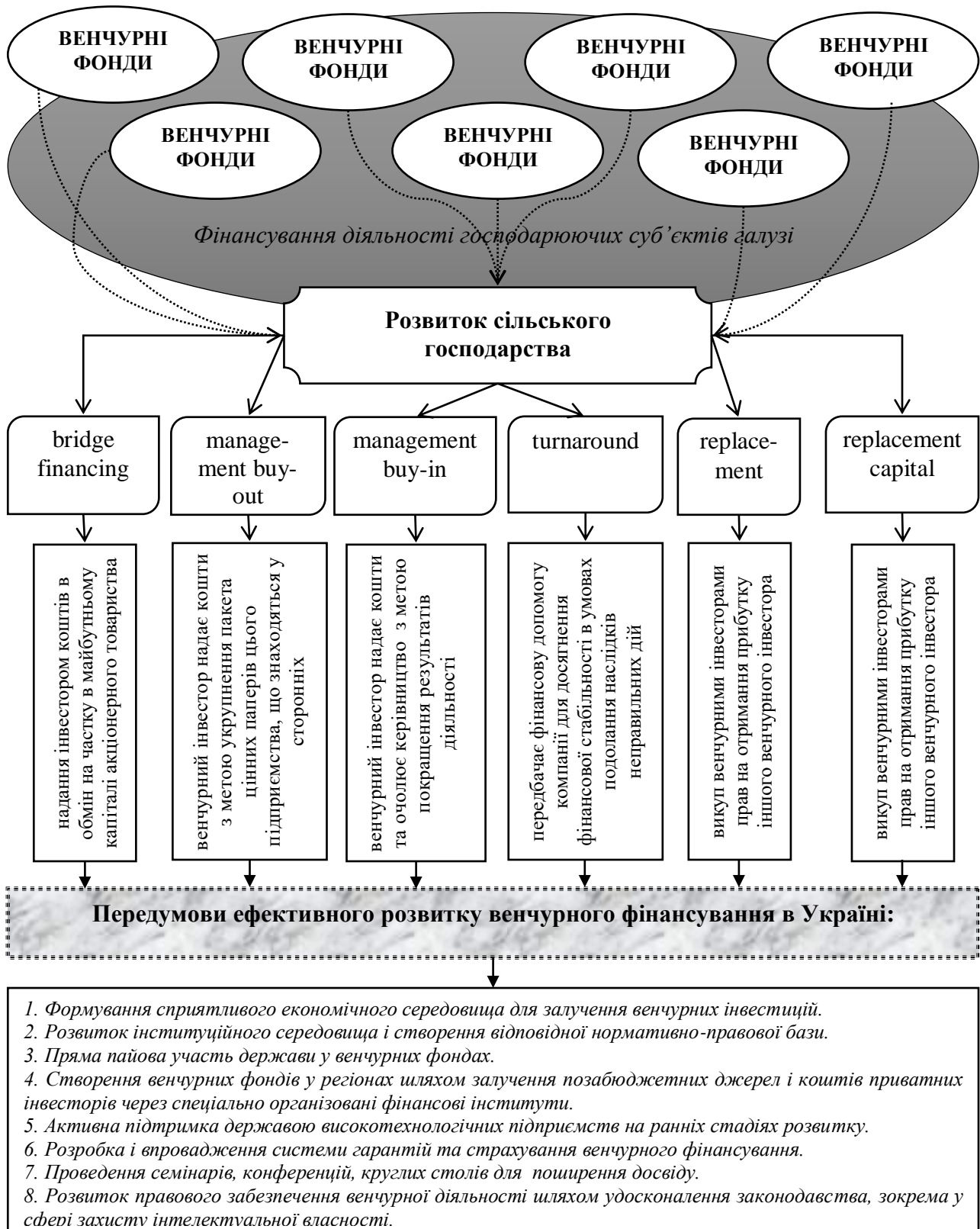

Рис. 3.1.1. Механізми венчурного фінансування суб'єктів аграрного ринку у контексті посилення розвитку сільського господарства

Джерело: складено автором

Bridge financing («наведення моста») – надання інвестором коштів в обмін на частку в майбутньому капіталі акціонерного товариства (АТ). Цей спосіб використовують для проектів тих АТ, яким потрібні додаткові інвестиції, для приведення своїх активів у відповідність до вимог конкретних стандартів.

При цьому, зацікавленість венчурних інвесторів в цих операціях зростає за умов присутності їх частки в проекті, який одержує котирування на ринку цінних паперів та можливість реалізації з великим прибутком.

Management Buy-out («викуп управляючими») – це спосіб фінансування здійснюється з метою посилення ролі менеджменту на підприємстві та прийняття стратегічних рішень із розширення виробництва, відмови від короткострокової рентабельності заради майбутніх прибутків тощо. При цьому венчурний інвестор надає кошти підприємству для укрупнення пакета його цінних паперів із подальшим викупом акцій, що знаходяться у сторонніх інвесторів. Management Buy-in («викуп управляючих зі сторони») – відрізняється від попереднього тим, що підприємство викупує команду менеджерів інших підприємств з метою досягнення кращих результатів у майбутньому. Дії ж венчурних інвесторів тут аналогічні попередньому варіанту. Turnaround («переворот») – передбачає фінансову підтримку підприємству для досягнення фінансової стабільності з метою подолання наслідків нераціонального управління фінансовими активами минулого керівництва. Тобто, застосування венчурних фондів, як інвестицій є необхідним заходом, коли всі традиційні способи фінансування підприємства вичерпані (а саме, вичерпані в межах заставної ліквідності майна за кредитами). При цьому, фонд за визначеної частка в інвестиційному проекті надає допомогу підприємству на умовах задоволення інтересів венчурного інвестора. Replacement Capital («заступний капітал») – спосіб вкладення, або угода між венчурними інвесторами, коли один з інвесторів намагається придбати в іншого права на одержання прибутку, після реалізації проекту.

Водночас, впровадження венчурних фондів, як перспективних інвесторів сільського господарства, можливе за умови: формування сприятливого зовнішнього середовища із залученням венчурних інвестицій; розвитку інституційного середовища і створення відповідної нормативно-правової бази; прямої пайової участі держави у венчурних фондах; створення венчурних фондів у регіонах шляхом залучення позабюджетних джерел і коштів приватних інвесторів через спеціалізовані фінансові інститути; активної підтримки державою високотехнологічних проектів; розробки і впровадження системи гарантій та страхування венчурного фінансування; розвитку правового забезпечення венчурної діяльності шляхом удосконалення законодавства, зокрема у сфері захисту інтелектуальної власності.

Розвиток інноваційних процесів в сільському господарстві України та країн світу тісно пов'язаний із альтернативними джерелами фінансового забезпечення, зокрема венчурного фінансування. У 2017 р. домінуючу позицію серед суб'єктів забезпечення джерел венчурного капіталу в сільському господарстві займають європейські інвестори – 11,1 млрд. євро. Близько 30% капіталу на фінансування розвитку суб'єктів аграрного ринку країн світу належить США. Частка Азії є найменшою, хоча за період 2016-2017 рр. вона зросла більш ніж вдвічі у (з 1,4 млрд. євро до 3,4 млрд. євро)

В Європі загальна динаміка венчурного фінансування високотехнологічних інвестиційних проектів суб'єктів агробізнесу є не такою стрімкою як у США, але для неї характерні часті коливання. Так, загальний приріст зміни венчурного капіталу в інвестиційних проектах аграрних підприємств Європи за період 2013-2017 рр. склав 76,4%. (з 2128 млрд. євро до 3753 млрд. євро). Найбільшими

інвесторами суб'єктів аграрного ринку в Європі є венчурні фонди. Так, в 2017 р. частка венчурних фондів в структурі загального обсягу фінансування інвестиційних проектів суб'єктів аграрного ринку Європи дорівнює 67,7%, яка має позитивну тенденцію зростання. Частка корпоративного фінансування становить 29,1% та бізнес-ангелів, краудфандингу та інших інвесторів – 3,2%.

Фондова інфраструктура венчурного фінансування в Україні сформована інститутами спільного інвестування (ІСІ), тобто інвестиційними фондами, які акумулюють кошти індивідуальних інвесторів з метою отримання дисконтованого доходу за рахунок вкладення фінансових активів у високотехнологічні проекти суб'єктів аграрного ринку. Вони поділяються на декілька типів, серед яких є саме венчурні інститути спільного інвестування. Зокрема, на кінець III кварталу 2017 р. із 1021 венчурних інститутів України лише 67% інвестували власні фінансові активи у розвиток високотехнологічних проектів аграрних підприємств. Найбільшими венчурними фондами є: ПАТ «Авераж»; ПАТ «Закритий не диверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Авісто», ПАТ «ЗНВ КІФ «Оптінал»

Для відкритих та інтервальних венчурних фондів основна частка ресурсів, яка вкладена в цінні папери аграрних підприємств складає 20%. При цьому активи сформовані переважно з корпоративних прав та позик, а також інших активів, які у 2017 р. становили 78,24%. Серед цінних паперів поширеними є акції – 9,16%. На кінець III кварталу 2017 р. вартість інвестиційних ресурсів венчурних інститутів у фінансових активах аграрних підприємств України склала 195,6 млрд. грн. Це на 12,2% більше ніж на початку 2015 р. Але така тенденція є достатньо низькою порівняно з країнами Європи та США [56].

Сучасний фондовий ринок є багатокомпонентною системою із значною кількістю інфраструктурних суб'єктів, покликаних забезпечувати взаємодію основних ринкових агентів, сприяти прозорості ринку, загальній фінансовій стабільності, реалізовувати заходи захисту користувачів послуг, зокрема суб'єктів аграрного ринку. Сільськогосподарські товаровиробники, які формалізуючи власні потреби у фінансових інструментах та намагаючись через інвесторів розмістити тимчасово вільні кошти, стикаються з потенційно низьким ефектом очікування додаткового доходу, який не в достатній мірі забезпечує оптимальний рівень ресурсної бази їх ефективного господарювання.

Вплив зарубіжного фондового ринку на розвиток сільського господарства України підтверджують результати, отримані на основі побудови біноміальної моделі оцінки вартості базових фінансових активів венчурних фондів за безризиковою ставкою шляхом трансформації «дерева» фінансових потоків останніх у «дерево» вартості джерел венчурного фінансування аграрних підприємств (рис. 3.1.2).

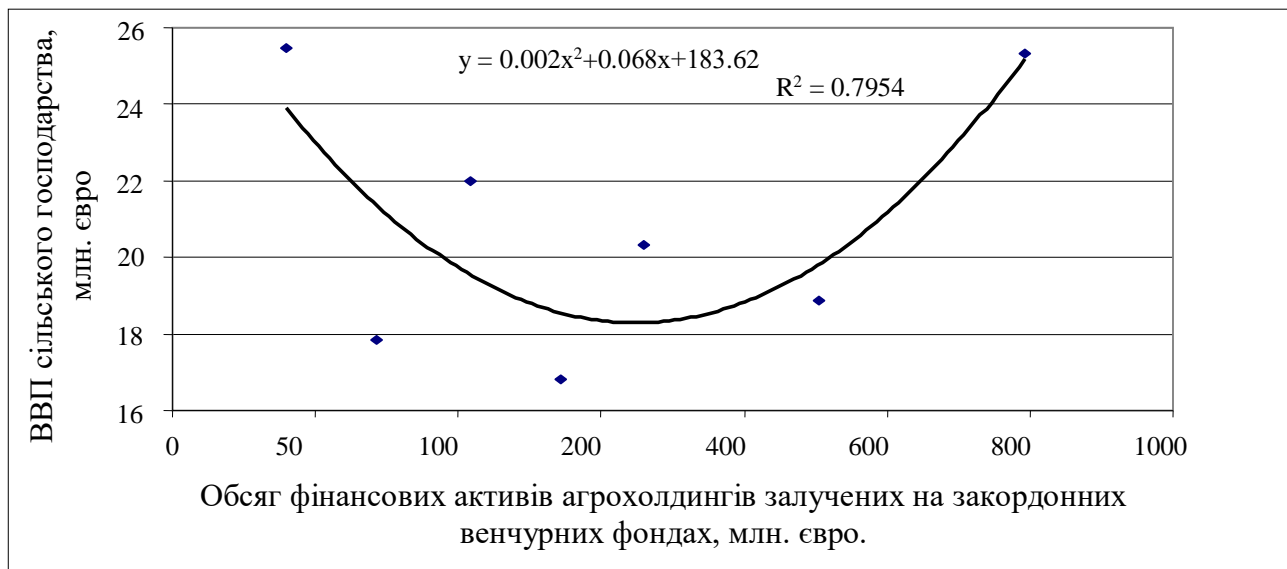

Рис. 3.1.2. Залежність ВВП сільського господарства України від обсягу фінансових активів залучених за рахунок розміщення акцій і єврооблігацій вітчизняними агрохолдингами на зарубіжному фондовому ринку у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Побудована модель свідчить, що залучення довгострокового (за рахунок єврооблігацій) та безстрокового (за рахунок розміщення акцій) венчурного фінансування в обсязі 1 євро на зарубіжному фондовому ринку венчурного капіталу дозволяє забезпечити приріст ВВП сільського господарства в Україні у середньому на 6,8 євро.

За ідеальних умов фінансового оточення та досягнення безризикової ставки граничної межі фінансового потоку для всіх однотипних суб'єктів аграрного ринку і, зокрема, агрохолдингів, які формують обсяг валової продукції сільського господарства (за умов подібних операції з венчурного фінансування), має бути однаковий доступ до інвестиційних ресурсів і рівні ставки дохідності фінансових активів в інвестиційному портфелі закордонних венчурних фондах.

З одного боку, важливе значення в цьому процесі має середньозважена ціна (вартість) фінансових активів венчурних фондів, а з іншого – спроможність агрохолдингів забезпечити потенційний дисконтований дохід на вкладений капітал іноземних венчурних інвесторів, згідно умов договору.

Стабілізація та нарощування обсягів фінансових ресурсів в галузі сільського господарства – процес тривалий і багатогранний. Він вимагає прийняття важливих рішень на макро- і макрорівні. Не є виключенням у цьому плані нарощування фінансових потужностей сільськогосподарських підприємств в регіоні для істотного зміцнення позицій на ринку, забезпечення їх засобами вітчизняного виробництва на користь прогресивних змін функціонування та надання певних гарантій щодо фінансової стабільності. Однак, питання формування концептуальних засад стосовно оцінювання рівня фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств в регіоні недостатньо розроблені як у науковому, так і в прикладному аспектах. До того ж переважає варіативно-фрагментарний підхід до визначення структури фінансового забезпечення галузі.

Оцінювання сукупної величини фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону передбачає отримання достовірної

інформації щодо стану реалізації фінансових заходів суб'єктів фінансової політики, задоволення їх фінансових потреб, визначення конкретних індикаторів (нормативів), виявлення причин можливих відхилень та розробка заходів щодо мінімізації можливим фінансових витрат. Обчислення рівня фінансового потенціалу може базуватися або на здатності протидіяти загрозам, що передбачає комплексну залежність системи показників від горизонтального рівня дослідження, або на визначенні фінансового потенціалу сільського господарства – як оцінювального показника ефективності управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. Для вирішення поставлених завдань нами запропоновано методичний підхід, який ґрунтується на застосуванні:

- індуктивного системно-аналітичного підходу при формуванні вхідного інформаційного базису;

- сучасних процедур кластерного аналізу.

Переваги такого підходу полягають у тому, що:

- не потрібно мати множину міток про приналежність об'єктів дослідження до певних груп – індуктивний алгоритм автоматично виконує таку роботу і це суттєво підвищує рівень об'єктивності результатів;

- сільськогосподарські підприємства в регіоні можна кластеризувати незалежно по тих роках спостережень, за які наявна найбільш достовірна і повна інформація;

- процедури кластерного аналізу дозволяють нам описати кожний кластер щодо фінансового потенціалу в числовому вигляді: центр кластера, інтегровані значення економічних чинників для кожного кластера тощо.

Запропонована власна методика оцінювання фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств з використанням узагальнюючого інтегрального показника здійснюється у п'ять етапів, на основі якої стає можливим управління його рівнем [15].

На першому етапі пропонується здійснити кластеризацію сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні за сукупним рівнем фінансового потенціалу з огляду на те, що кластери являють собою складну систему взаємозв'язків між економічними суб'єктами, дають змогу виявити та підсилити корисний ефект від підприємницької діяльності і виступають дієвим інструментом організації економіки, контролю за здійсненням процесів та явищ, підвищення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так і регіонів, країн, угруповань, виявлення або уникнення можливих ризиків. Зауважимо, що до кластера входять об'єкти з показниками, подібними (наближеними) до середніх величин цих показників, визначених у межах конкретного кластера.

Другий етап запропонованого методичного підходу передбачає знаходження інтегрального показника фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств регіонального рівня по кожному кластеру. На третьому етапі експертним шляхом за допомогою оцінювання системи показників, що характеризують сукупний рівень фінансового потенціалу, визначається, який з кластерів є найкращим з точки зору її рівня, який порівняно з іншими кластерами можна було б прийняти за еталонний. Кваліфіковані фахівці-експерти в кількості п'яти осіб (ними можуть бути фахівці Міністерства фінансів, Міністерства аграрної

політики та продовольства України, Головного управління агропромислового розвитку (обласного, районного управління), адміністрації області (району), що займаються аналітичною діяльністю, стратегічним розвитком тощо) на основі експертної оцінки системи вагомості основних фінансових показників за ряд років за кожним кластером визначають еталонний, якому відповідає свій рівень фінансового потенціалу (значення інтегрального показника для обраного кластера).

На четвертому етапі з використанням методу Фішберна [7, с. 25-34] відбувається процес порівняння значимості факторів у межах кластера, алгоритм якого наступний. Цей метод використовується, якщо часткові показники можливо проранжувати за убаванням їх значимості:

$$x_1 > x_2 > \dots > x_m, \quad (3.1)$$

де, знак $>$ у даному випадку означає більшу вагомість попереднього часткового показника від наступного. Тобто, серед системи досліджуваних часткових фінансових показників обирається пріоритетний коефіцієнт з точки зору вагомості його впливу на формування інтегрального показника фінансового потенціалу. У цьому випадку коефіцієнт пріоритетності k_i для i -го часткового показника визначається за формулою Фішберна:

$$k_i = \frac{2(m+1-i)}{m(m+1)}, \quad (3.2)$$

Де, m – кількість часткових показників, що впливають на значення інтегрального показника фінансового потенціалу.

При чому сума всіх коефіцієнтів пріоритетності відповідає умові

$$\sum_{i=1}^m k_i = 1, \quad (3.3)$$

Наприклад, у випадку, коли кількість критеріїв $m = 6$ і вони проранжовані в такому порядку: $x_2 \geq x_1 = x_4 \geq x_3 = x_6 \geq x_5$, знаходження коефіцієнтів пріоритетності $x_2 \geq x_1 \geq x_4 \geq x_3 \geq x_6 \geq x_5$ відбувається наступним чином.

Спочатку визначаємо коефіцієнти пріоритетності для випадку $x_2 \geq x_1 \geq x_4 \geq x_3 \geq x_6 \geq x_5$. Одержуємо:

$$\begin{aligned} k_2 &= \frac{2(m+1-i)}{m(m+1)} = \frac{2(6+1-1)}{6 \cdot 5} = \frac{2}{5}; \\ k_1 &= \frac{2(6+1-2)}{6 \cdot 5} = \frac{1}{3}; \quad k_4 = \frac{2(6+1-3)}{6 \cdot 5} = \frac{4}{15}; \\ k_3 &= \frac{2(6+1-4)}{6 \cdot 5} = \frac{1}{5}; \quad k_6 = \frac{2(6+1-5)}{6 \cdot 5} = \frac{2}{15}; \\ k_5 &= \frac{2(6+1-6)}{6 \cdot 5} = \frac{1}{15} \end{aligned}$$

Далі, враховуючи, що $x_1 = x_4$; $x_3 = x_6$, одержуємо:

$$k_1 = k_4 \frac{1/3 + 4/15}{2} = \frac{3}{10}; \quad k_3 = k_6 \frac{1/5 + 2/15}{2} = \frac{1}{3}.$$

Таким чином, маємо:

$$k_2 = \frac{2}{5}; \quad k_1 = k_4 = \frac{3}{10}; \quad k_3 = k_6 = \frac{1}{3}; \quad k_5 = \frac{1}{15}.$$

П'ятий етап передбачає дослідження та вибір різних стратегій зміни показників у межах тих кластерів, фінансовий потенціал яких буде порівнюватись з еталонним.

Формальна постановка завдання кластеризації виглядає наступним чином. Нехай початкова вибірка спостережень представлена множиною зображень $\omega_j \in \Omega$, кожна з яких описується в просторі вхідних (x_1, x_2, \dots, x_n) вимірювань:

$$\Omega = \left\{ \omega_j : \omega_j = x_{1j}, \dots, x_{nj} \right\}, \quad j = 1, \dots, m \quad (3.4)$$

і нехай між об'єктами ω_l і ω_s задана деяка міра близькості

$$d_{ls} = \|\omega_l, \omega_s\|, \quad (3.5)$$

Необхідно розбити вибірку на підмножини – кластери $R_1, \dots, R_k, k \leq m$, які не перетинаються і так, щоб кожен кластер складався з об'єктів, близьких по метриці, а об'єкти різних кластерів істотно різнилися. При цьому, оскільки розглядається завдання розпізнавання «без учителя», у початковій множині відсутні як об'єкти з індикаторами приналежності до якого-небудь кластера, так і кількість самих кластерів. Алгоритм кластеризації повинен це зробити автоматично за заданими критеріями і початковими налаштуваннями.

Очевидно, що досить відповідальним у задачі кластеризації є визначення міри однорідності об'єктів, а також вибір самої процедури кластеризації залежно від характеру вихідних даних і поставленого завдання моделювання.

Варто зауважити, що у деяких завданнях класифікації об'єктів міра однорідності векторів спостережень може мати змістовну інтерпретацію.

Наприклад, при класифікації n галузей економіки використовується матриця $\{s_{ij}\}_{n \times n}$ міжгалузевого балансу, де s_{ij} – річні надходження в грошовому виразі із i -ї галузі в j -ту; тут зазвичай приймають:

$$r_{ij} = \left(s_{ij} / \sum_{1 \leq j \leq n} s_{ij} + s_{ji} / \sum_{1 \leq i \leq n} s_{ji} \right) / 2. \quad (3.6)$$

Для оцінки сукупного рівня фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств регіонів України нами була застосована ієрархічна агломеративна процедура кластеризації, яка має наступну послідовність:

- на нульовому кроку за розбиття береться початкова сукупність n елементарних кластерів і обчислюється матриця відстаней між ними;

- на кожному наступному кроку відбувається об'єднання двох кластерів R_s і R_t , сформованих на попередньому кроку, в один кластер $R_s \cup R_t$ (його позначатимемо $R_{s \oplus t}$). При цьому, розмірність матриці відстаней зменшується порівняно з розмірністю матриці попереднього кроку на одиницю. Розрахувати відстань $d_{i, s \oplus t}$ між кластерами $R_{s \oplus t}$ і R_i ($i \neq s, t$) можна, використовуючи відповідну формулу відстані між кластерами;

- закінчення процедури – усі об'єкти «позначені» (кластеризовані), тобто сформована сукупність кластерів.

Для визначення сукупної величини фінансового потенціалу використані кластерні профілі – середні значення факторів, які включені в аналіз і розподілені за кластерною приналежністю за усередненими даними 2010-2021 рр. Фактори формування фінансового потенціалу спрямовується на зміну обсягу доходу,

валового та чистого прибутку, який доречно здійснювати для аналізу залежності прибутковості діяльності або ділової активності суб'єктів господарювання. При цьому факторами впливу є величина державної фінансової підтримки, обсяг короткострокових та довгострокових банківських кредитів та обсяг фінансових ресурсів:

$$I_{fn} = \sqrt[4]{f_{fp} \times f_{dk} \times f_{kk} \times f_{dn}}, \quad (3.7)$$

де I_{fn} – інтегральний показник сукупного рівня фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону; f_{fp} – ефективність використання фінансових ресурсів; f_{dk} – ефективність використання довгострокових банківських кредитів; f_{kk} – ефективність використання короткострокових банківських кредитів; f_{dn} – ефективність державної фінансової підтримки.

Важелі варто застосувати для поліпшення ситуації в одних випадках та недопущення погіршення рівня фінансового потенціалу в інших, де динаміка задовільна. Зрозумілим є те, що, фактори впливу, які враховувалися при розрахунку індикатора фінансового потенціалу, водночас є факторами її моделювання (підвищення).

Сукупність складових фінансового потенціалу галузі повинна знаходити своє відображення в системі показників фінансового аналізу, які доцільно розглядати у розрізі абсолютних та відносних.

Проте для фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону значення мають не самі показники, а порогові їх значення – граничні величини (індикатори), недотримання яких призводить до порушення фінансової гнучкості, перешкоджає нормальному розвитку різноманітних елементів відтворення, спричиняє й формує негативні, нищівні тенденції в сільському господарстві. Враховуючи важливість та необхідність фінансової спроможності сільськогосподарських підприємств та їх інвестиційної спрямованості в умовах фінансової децентралізації територій, питання формування фінансовим потенціалом регіонального рівня повинні набувати особового значення, що передбачає необхідність розробки дієвої фінансової політики сільського господарства.

3.2 Діджиталізація та технології фінансово-економічного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів сфери бізнесу

Однією із складових дефініції «економічна безпека» є безпека кадрова, метою якої є запобігання та протидія загрозам, що можуть заподіяти шкоду персоналу як основному ресурсу підприємства, а також управління персоналом з метою ефективного використання його потенціалу та запобігання загроз з боку самого персоналу.

Значущість кадрового забезпечення як фактору ефективного розвитку туристичного бізнесу за сучасних умов обумовлюється наступними обставинами.

1. Домінування принципів моделі інформаційної економіки як базових для функціонування господарських систем розвинених країн світу на сучасному етапі. Для неї зокрема характерно зростання значущості нематеріальних факторів

економічної діяльності, зокрема підвищення ролі інтелектуальної складової в організації та управлінні економічними процесами.

Характеризуючи сучасну роль інформаційних ресурсів, В.Іноземцев, зокрема відмічає їхні наступні властивості:

- інформація та знання перетворюються на стратегічний актив будь-якого підприємства;

- поєднання стрімкого удосконалення технічних параметрів інформаційних продуктів та їх здешевлення;

- галузі, де створюються нові знання, стають базовими для економік розвинених країн світу;

- формування на основі інформаційного капіталу нової соціальної реальності.

Дані особливості значною мірою трансформують саму систему ведення підприємницької діяльності, прискорюючи процес прийняття та реалізації господарських рішень. При цьому слід зазначити, що надзвичайно важливу роль відіграє система освіти в усіх її складових. Від того, наскільки креативна та адаптивна особистість буде сформована в системі середньої, спеціальної та вищої школи, залежить конкурентоспроможність відповідних галузей національної економіки. Однак це, в свою чергу, потребує якісних трансформацій в організації процесу передачі знань під час навчання.

На думку Е.Тофлера, для створення суперіндустріальної освіти, в першу чергу, слід визначити альтернативні уявлення щодо майбутнього: визначити, які види робіт, професій та схильностей будуть потрібними, які форми отримає родина, які людські взаємовідносини будуть домінувати, які проблеми морально-етичного плану виникатимуть, яка техніка нас оточуватиме та з якими організаційними структурами прийдеться мати справу. В свою чергу, досягнення даної мети відповідно до сфери туризму передбачає обов'язкове врахування особливостей ведення підприємницької діяльності в даному сегменті національної економіки. Треба відзначити, що характер організації господарських процесів, рівень техніко-технологічного забезпечення відповідним чином визначає принципи побудови структури освітніх програм та послідовність їхньої практичної реалізації.

2.Галузева специфіка туристичного бізнесу. Принципова відмінність даного напрямку економічної діяльності від інших форм надання послуг, зокрема, полягає у поєднанні інтегрованої мети (рекреація клієнта) та наявності багатьох видів підприємницької активності (індустрія розваг, виробництво продуктів харчування тощо), консолідовану взаємодію яких необхідно забезпечити.

Зазначені особливості повною мірою відповідають принципам організації бізнесу для постіндустріального середовища. Зокрема Дж. Гелбрейт, аналізуючи специфіку прийняття організаційно-управлінських рішень в даних умовах, вказує на роль творчих груп, які формуються задля досягнення окремої мети і включають в себе виключно інформованих по даному питанню фахівців. В подальшому зазначені групи можуть само ліквідуватися або продовжувати своє функціонування. Багатогалузевий характер туристичного бізнесу за самою своєю сутністю передбачає необхідність організації плідної співпраці представників різних видів діяльності під час реалізації того чи іншого проекту. Дані обставини обумовлюють

обов'язковість наявності відповідних знань та практичних навичок у майбутніх фахівців, які вирішили присвятити себе цьому виду рекреаційної діяльності.

Окремо слід зазначити обов'язкову наявність елементів природного (культурного) середовища як невід'ємної складової надання туристичних послуг. У первісному вигляді туризм взагалі являв собою певну подорож, мандрівку, кінцевою метою якої було отримання нових відчуттів, причому сам процес мав відбуватися у розважальній формі. Відповідно набуття нової позитивної інформації могло відбуватися або переважно під час подорожі, або після прибуття до місця рекреаційного відпочинку. Однак в будь-якому випадку надання рекреаційних послуг мало обов'язково відбуватися при залученні (в той чи інший спосіб) елементів культурної спадщини, елементів природного середовища тощо. Ця умова залишилася справедливою і нині, проте слід вказати на певні суттєві зміни, які мають місце у теперішній ситуації. Внаслідок якісних організаційно-технологічних змін сучасної індустрії розваг за рахунок активізації науково-технічного прогресу набула поширення практика створення альтернативних рекреаційних зон. Їхнє природне та (особливо) культурно-інформаційне підґрунтя може мінімальне корелювати із навколишнім середовищем.

В результаті абсолютно нормальним є виникнення у селищній місцевості Веселівського району Запорізької області туристичної локації «Маленька Японія» або «Маленька Італія», де відвідувачі матимуть змогу в розважальній формі ознайомитися із культурою зазначених країн, почастивати їхні страви тощо. За цих умов спостерігається підвищення рівня вимог до фахівців в сфері туризму щодо їхніх креативних здатностей, а також вмінь реалізовувати відповідні проекти на практиці згідно соціально-економічних умов конкретного регіону.

3. Особливості становлення та розвитку сфери національного туризму за сучасних умов. Значною мірою характер розвитку даної галузі обумовили процеси та тенденції, які виникли та остаточно оформилися на регіональному, загальнонаціональному та транснаціональному рівнях.

На рівні регіонів функціонування туристичного бізнесу обумовлюється не тільки наявністю відповідного природно-кліматичного та історико-культурного забезпечення. Значною мірою його розвиток визначається загальною активністю місцевого бізнес-суспільства, готовністю інвестувати в створення належного інфраструктурного середовища та здатністю отримувати від цього не тільки економічні, а й соціальні дивіденди. В цьому аспекті слід зазначити, що тривалий час для східних регіонів України в якості об'єкту інвестицій більш привабливим був виробничий сектор (промисловість, сільське господарство тощо). Функціонування внутрішнього туризму відбувалося переважно за радянськими схемами, а саме: організована рекреація – санаторій-профілакторій, стихійна рекреація – приватники курортних регіонів. Хоча нині в даних регіонах відбувається позитивний процес самоорганізації представників зеленого туризму, ми можемо констатувати лише початок процесу позитивних організаційних трансформацій.

Важливий вплив на розвиток даної галузі мають неекономічні фактори (політичні конфлікти, природні аномалії, епідемії тощо). Так зокрема, одним з наслідків військових дій на території України є значне скорочення попиту на рекреаційні послуги в санаторіях Бердянська, фактична ліквідація морських турів,

які включали в себе відвідування узбережжя Криму тощо. Слід також вказати на катастрофічні наслідки для світового туризму в результаті тривалих карантинних заходів, викликаних коронавірусом. Водночас падіння попиту на зовнішній стимулювало переключення уваги вітчизняних туристичних компаній на туризм внутрішній.

Таким чином, ми бачимо, що за сучасних умов туристична галузь розглядається як один з факторів забезпечення соціально-економічного розвитку на рівні регіону.

Разом із цим треба відзначити на певні негативні тенденції щодо кадрового забезпечення в сфері регіонального туризму. В результаті процесів депопуляції в сільській місцевості відбувається деградація соціальної інфраструктури, скорочується чисельність фахівців, які могли б активно співпрацювати в об'єктах сільського зеленого туризму.

Як зазначив директор Департаменту культури, туризму, національностей та релігій Запорізької облдержадміністрації В. Мороко під час засідання робочої підгрупи Департаменту з розробки проекту Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року, є тенденція незначного збільшення кількості клубних працівників, разом з тим, зменшується кількість працівників з фаховою освітою, що свідчить про притік у заклади культури фахівців з інших галузей, які не мають профільної освіти. Як бачимо, питання кадрового оснащення складових регіонального туристичного бізнесу є важливим елементом забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій. Вирішуючи його, можливо суттєвим чином знизити негативний вплив комплексу зовнішніх та внутрішніх факторів, на характер функціонування персоналу суб'єктів господарювання, зайнятих в сфері регіонального туристичного бізнесу. Враховуючи зазначені обставини, нами було запропоновано Стратегію розвитку системи кадрового забезпечення регіонального туризму. Метою реалізації Стратегії є забезпечення функціонування регіонального туристичного бізнесу на принципах сталого розвитку.

Основні напрями реалізації Стратегії.

1. Освітньо-методичний.
2. Науково-методичний.
3. Науково-практичний.

В процесі дослідження було визначено наступні основні завдання.

1. Підвищення рівня методичного забезпечення навчального процесу на основі авторських методичних розробок.

2. Підвищення рівня практичної кваліфікації викладачів у відповідності до дисциплін, що ними викладаються, та відповідне коригування методичних комплексів.

3. Забезпечення практики відповідності наукових публікацій та змісту навчальних дисциплін із їх подальшим періодичним коригуванням.

4. Підвищення рівня академічної мобільності викладачів та студентів в межах реалізації наукових проєктів.

5. Науково-практична участь в розробці та реалізації регіональних програм соціально-економічного розвитку.

З метою вирішення поставлених завдань нами заплановані наступні заходи.

1. Періодичний моніторинг освітнього процесу із залученням усіх груп стейкхолдерів та складанням релевантних звітів.

2. Стимулювання дуальної освіти в межах ОП із урахуванням специфіки галузевого напрямку.

3. Продовження практики активного залучення роботодавців до навчального процесу у формі проведення занять та експертизи навчально-методичного забезпечення.

4. Збільшення публікаційної активності викладачів та студентів відповідно до освітнього профілю. Публікації викладацького складу мають орієнтуватися на видання, що індексуються у Scopus та WOS.

5. Продовження практики підвищення професійної компетенції викладачів під час стажування в системі господарств рекреаційної сфери.

Нами виділено наступні особливості реалізації стратегії.

1. Багатогалузевий характер туристичного бізнесу. Необхідність вираховування потенційного працевлаштування випускників у готельно-ресторанній, екскурсійно-анімаційній сферах, в сфері зеленого туризму тощо. 2. Активізація внутрішнього туризму як важлива складова соціально-економічного розвитку регіонів на сучасному етапі. Зростання ролі сільського зеленого туризму. Основними кадровими проблемами, які стримують ефективний розвиток регіонального туризму та потребують термінового вирішення, на нашу думку є фізичний брак фахівців, недостатній ступінь теоретичної та практичної підготовки переважної більшості кадрового складу, а також відсутність уніфікованого підходу щодо формування компетентнісного переліку під час навчання в системі вищої школи (табл.3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Проблеми кадрового забезпечення в туристичному бізнесі та шляхи їх вирішення*

Найменування проблеми	Причини виникнення	Шляхи вирішення
Недостатня кількість фахівців	Недостатній рівень розвитку галузевого ринку праці, невизначеність державної кадрової політики в даній сфері, неактивність суб'єктів господарювання	Моніторинг ринкової кон'юнктури на ринку туристичних послуг, визначення потреби у фахівцях на регіональному та загальнонаціональному рівні, залучення до цього процесу представників туристичного бізнесу
Низький рівень професійної компетенції кадрів	Відсутність належної кількості навчальних закладів із наявністю відповідної програми, неналагодженість співпраці між бізнесовим та освітньо-науковим середовищем	Формування переліку актуальних професійних компетенцій для освітніх програм шляхом встановлення чіткої взаємодії навчально-наукових центрів із представниками туристичного бізнесу
Відсутність єдиного науково-методичного підходу до підготовки фахівців	Стратегія індивідуального самовиживання як основа сучасного існування вітчизняних ВНЗ	Розмежування професійних навичок та компетенцій відповідно до різних векторів розвитку туристичної діяльності

*Джерело: дослідження автора

Для їхнього вирішення, на нашу думку, слід більшу увагу приділяти налагодженню співпраці між бізнес-середовищем та науково-навчальними центрами з можливістю напрацювання власних наукових підходів щодо формування актуальних професійних компетенцій у майбутніх фахівців туристичного бізнесу з урахуванням галузевої та регіональної специфіки. Особливу увагу в цьому аспекті слід приділити перспективам створення різних моделей підготовки фахівців в сфері туризму з урахуванням напрямку розвитку конкретного ВНЗ (філологія, економіка, фізична культура та спорт тощо).

Висновки

1. Для об'єктивної оцінки рівня податкового навантаження при різних системах оподаткування необхідно розраховувати його на 1 га землі, що знаходиться в обробітку СГП. Отже, на нашу думку, пріоритетним напрямом має бути не збільшення податкового навантаження для СГП, а розширення напрямів фіскального простору на засадах створення рівних умов при оподаткуванні всіх товаровиробників сільськогосподарської продукції, які використовують сільськогосподарські угіддя з метою максимального наповнення бюджетів всіх рівнів, в першу чергу, бюджетів новостворених об'єднаних територіальних громад.

2. Стійкий фундамент для реальної бізнес-моделі розвитку венчурного фінансування суб'єктів аграрного ринку України уможлиблюється лише за умов: захисту від флуктуацій обсягу акумульованого капіталу аграрних підприємств у фондах прямих і венчурних інвестицій, а також агресивного середовища діючих зарубіжних венчурних фондів щодо проектних механізмів спрощеного допуску до торгів на організованому сегменті фондового ринку цінних паперів, випущених представниками малого і середнього агробізнесу; модернізації привілейованих акцій; розширення набору корпоративних боргових фондових інструментів за рахунок біржових облігацій, а також через визнання цінними паперами аграрних розписок і складських довідок; розроблення механізму оподаткування операцій з цінними паперами; оптимізації системи показників моніторингу ситуації на ринку цінних паперів в Україні та контролю над рівнем фінансової безпеки країни; удосконалення правової конструкції публічності господарюючих суб'єктів, а також системи захисту і механізмів розвитку венчурного фінансування для дрібних суб'єктів аграрного ринку.

Міцний синдикат інвесторів (венчурних фондів) з достатнім резервом капіталу дозволяє подовжити час створення додаткової вартості фінансових активів великих аграрних підприємств та оптимізувати можливості одержання більш дешевих інвестиційних ресурсів у наступних «раундах» фінансування. При цьому, домінування держави у розподілі національних фінансових ресурсів, в цілому, або активність державних інституцій на первинному сегменті фондового ринку України, зокрема, має забезпечувати насичення ринку інструментами, що позитивно впливають на ринкову ліквідність агрохолдингів, які забезпечують стабільний розвиток сільського господарства. Це призупинить загальнонаціональний ресурсний дефіцит, який гальмує розвиток аграрного сектору вітчизняної економіки та процеси становлення ринку корпоративних цінних паперів на інвестиційні процеси, концентруючи увагу на закордонних венчурних фондах.

3. Система заходів по покращенню фінансової безпеки аграрного суб'єкта господарювання базується на дії декількох основних напрямків-підсистем, які є відособленими, проте взаємопов'язаними. Варто відзначити дію підсистем фінансової дії та організаційно-економічних заходів. Фінансові напрямки покращення безпеки аграрного суб'єкта господарювання можуть включати в собі наступні положення: створення дієвої системи попередження та раннього реагування, підвищення якості управління прибутком аграрного суб'єкта господарювання, оптимізацію грошових потоків підприємства за розміром і у часі,

удосконалення роботи щодо формування оптимального обсягу, структури дебіторської заборгованості та її своєчасного погашення, оптимізацію обсягів кредиторської заборгованості, підвищення якості фінансового забезпечення тощо. Діючий на підприємстві механізм та порядок управління фінансовою безпекою повинен сприяти зберіганню стійкому положенню фінансової системи суб'єкта поміж конкурентів, а також ефективно протидіяти новим загрозам та ризикам.

4. Реформування системи оподаткування підприємств аграрного сектору економіки має створити умови для розвитку сільськогосподарських підприємств, збільшення інвестицій, також доцільно зменшити складність розрахунків, витрати часу на складання податкової звітності. Основні напрями реформування: обмеження можливості бути платниками єдиного податку 4 групи для великих підприємств, встановлення знижених ставок ПДВ на продукти харчування, об'єднання податку на доходи фізичних осіб, військового збору та ЄСВ.

5. Серед сучасних фінансових інструментів формування спроможних територіальних громад можна виділити бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові. Успіх соціально-економічного розвитку ОТГ залежить від професійного поєднання всіх цих фінансових інструментів одночасно, оскільки бюджетні ресурси є обмеженими. Тому сьогodнішнім викликом для органів самоврядування об'єднаних територіальних громад є пошук можливостей максимального використання фінансового потенціалу території та прояв ділової активності. Оскільки аналіз показав, що органи місцевого самоврядування поступово отримують всі повноваження необхідні для формування спроможної територіальної громади за умови виконання всіх потрібних для цього вихідних умов.

6. Сьогodні перед сільськогосподарськими підприємствами постає велика кількість важливих питань щодо забезпечення ефективного залучення інвестицій.

Проведений дослідження демонструє, що інвестиційну політику в аграрному секторі слід здійснювати на основі наступних принципів: стимулювання збільшення частки власних коштів підприємств у загальному обсязі капітальних вкладень; розширення практики спільного державно-комерційного фінансування проєктів; посилення контролю з боку держави за цільовим витрачанням коштів державного бюджету, спрямованих на інвестиції; запровадження механізмів стимулювання банківського кредитування аграрної сфери в тому числі і на основі компенсації процентних ставок за рахунок коштів Державного бюджету України; стимулювання реалізації сільськогосподарської продукції за форвардними контрактами та запровадження тендерної форми обслуговування бюджетних кредитів; запровадження іпотечного кредитування під заставу землі; створення мережі кредитних кооперативів та кредитних спілок у сільській місцевості; розширення практики страхування і гарантування підтримуваних державою інвестиційних проєктів; всебічне стимулювання іноземних інвестицій.

Важливо розмежувати функції управління інвестиціями на державному, регіональному та місцевому рівнях, забезпечуючи повноваження кожного з них надійними, а головне, стабільними джерелами фінансування, закріпленими законодавчим шляхом.

Забезпечення постійної та ефективної взаємодії різноманітних форм та джерел залучення інвестицій й державної підтримки дадуть можливість якісних перетворень сфері вітчизняного аграрного виробництва.

7. У функціонуванні ринку агрострахування існують проблеми, а саме: недосконалість законодавства; відсутність тих програм страхування сільськогосподарських культур, які б задовольняли потреби виробників; відсутність державної підтримки та регулювання; та ін.. Реалізація вищевказаних заходів дасть можливість зберегти позитивну динаміку в найближчий час за допомогою подолання існуючих проблем та впровадження нових шляхів підйому. Для розв'язання сучасних проблем розвитку ринку страхування сільськогосподарської продукції необхідна активна участь держави та чіткі позиції, щодо реформування існуючої системи страхування аграрних ризиків.

Сформована в Україні система страхування сільськогосподарських ризиків, у тому числі при наданні державної підтримки сільському господарству, потребує удосконалення і має бути спрямована на забезпечення належного захисту інтересів сільгоспвиробників та продовольчої безпеки держави, на стабілізацію виробництва та доходів у аграрному секторі економіки та стимулювання використання кращих здобутків технології сільгоспвиробництва.

8. Досліджено теоретичні та практичні аспекти проблематики кадрового забезпечення регіонального туристичного бізнесу в контексті питання економічної безпеки. Обґрунтовано важливість розвитку регіонального туризму як фактору сприяння процесу соціально-економічного розвитку. Доведено роль належного кадрового забезпечення як невід'ємної складової ефективного функціонування туристичного бізнесу за сучасних умов. В статті сформульовано стратегічні засади розвитку системи кадрового забезпечення сфери регіонального туризму. Визначено мету, завдання та основні заходи щодо практичної реалізації даної стратегії. Обґрунтована необхідність налагодження співпраці між бізнес-середовищем та науково-навчальними центрами як напрямку забезпечення підготовки фахівців для туристичного бізнесу

Додаток А

Перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи

№ п/п	Назва	Характер роботи	Вихідні дані	Кількість друкованих сторінок	Прізвища авторів
1	2	3	4	5	6
Фахові публікації (наукометрична база Scopus Wos)					
1	Ensuring protection of the competitiveness of farms in the modified macro and micro environment of the multi-factor risk	друкована	Estudios de Economía Aplicada, 2021, 39(6), 1-18	1,13 у.д.а.	Vinichenko I.I., Trusova N.V., Kalchenko S.V., Pavlenko O.S., Vasilev S.V., Vasilev S.V., Holovko R.A.
2	The Optimal Parameters of Agricultural Insurance of the Products in the Ukraine	друкована	Estudios de Economía Aplicada, 2021, 39(6), 1-19	1,19 у.д.а.	Trusova N.V., Rubtsova N.N., Rubtsov M.A., Chkan I.A., Radchenko N.G., Osypenko S.A.
3	The risks of payment systems of banking institutions of Ukraine	друкована	Universal Journal of Accounting and Finance, 2021, 9(4), pp. 637-652	0,94 у.д.а.	Trusova N.V., Hryvkiivska O.V., Melnyk L.V., Gerasymova O.V., Tereshchenko M.A.
4	Determinants of the innovative and investment development of agriculture	друкована	International Journal of Agricultural Extension, 2021, 8, 81-100	1,19 у.д.а.	Trusova N.V., Hryvkiivska O.V., Kotvytska N.M., Nesterenko S.A., Yavorska T.I., Kotyk O.V.

5	Financial support of passenger transportation in the regional road transport system of Ukraine	друкова не	Universal Journal of Accounting and Finance, 2021, 9(4), 852-868.	1,0 у.д.а.	Trusova N.V., Petruk O.M., Polchanov A.Yu., Tsaruk I.M., Biliak T.O.
6	Ensuring security the movement of foreign direct investment: Ukraine and the EU economic relations	друкова не	Periodicals of Engineering and Natural Sciences, 2021, 9(3), P. 901-920	1,19 у.д.а.	Trusova N.V., Cherniavska T.A., Kyrylov Yu.Ye., Hranovska V.H., Skrypnyk S.V., Borovik L.V.
7	De-shadowization of tax gaps in the system-compositional models of state fiscal policy	друкова не	Public Policy and Administration. 2021. 20(3). PP. 443-453	0,63 у.д.а.	Trusova N.V., Hryvkivska O.V., Polishchuk N.V., Skrypnyk S.V., Lobacheva I.F., Kudyрко O.M.
8	Marketing of development banking innovations in the financial market of Ukraine	друкова не	Estudios de Economía Aplicada. 2021. 39(9). PP. 1-21	1,25 у.д.а.	Trusova N.V., Chkan I.A., Radchenko N.G., Yakusheva I.Y., Rubtsova N.N.
9	Credit-Investment Activity of Banks of the Ukraine: Financial Globalization, Risks, Stabilization	друкова не	Universal Journal of Accounting and Finance, 2021, 9(3), 450-468	1,13 у.д.а.	Trusova N.V., Melnyk L.V., Shilo Z.S., Prystemskyi O.S.
10	Territorial distribution of land resource potential of agricultural use in world countries	друкова не	Regional Science Inquiry. 2021. (13) 2. PP. 257-276	1,19 у.д.а.	Trusova N.V., Kalchenko S.V., Pochernina N.V., Kravets O.V., Hurbyk

					Yu.Yu.
11	Organic production is a decisive factor in preserving the natural wealth and fertility of soils, a source of food security.	друкова не	2021. Amazonia Investiga. 10. №39. p. 169-177	1,0/0,25	I. Kolokolchikova, R. Oleksenko, N. Rybalchenko, L. Yefimenko, G. Ortina
12	Economic security of agricultural enterprises in the trajectory of resource flow	друкова не	Estudios de Economía Aplicada this link is disabled, 2021, 39(6) Іспанія http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/5237	1,0/0,25	Hlib O. Obydenko, Viacheslav A. Kredisov, Sergey V. Kalchenko, Vladimir A. Petrenko, Nataliya O. Bocharova
13	Managing the socio-economic development of small forms of green tourism	друкова не	Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series II: Forestry, Wood Industry, Agricultural Food Engineering. Угорщина 2021, 14-63(1), стр. 141–152	1,0/0,5	Kalchenko S.V., Hutov A.O., Besuhla L.S., Popova T.V., Dorokhov O.V.,
14	Посилення малого бізнесу і динаміка частки витрат на оплату праці у доданій вартості за видами економічної діяльності в економіці України	друкова не	Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 2021 5(40), 556–568. Україна	1,0/0,25	Верховод І., Грибова Д., Черненко К., Хіценко Л., Біляєв С., Бунчук, О
15	Imperatives of efficient use of land and resource potential of the agricultural enterprises of Ukraine	друкова не	Scientific Horizons, 24(4), 72-89	1,1 /0,25	Vinichenko, I., Tkachenko, S., Sereda, O., Prus, Yu., & Pochernina, N.
Фахові публікації (наукометрична база Index Copernicus)					
16	Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування	друкова не	Бізне-інформ, 2021, 1, С. 257-263	0,38 у.д.а.	Трусова Н.В., І.О. Чкан І.О.

17	Безпечний рівень інвестиційної привабливості економіки країн світу	друкова не	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. №2(44). С.117-123	0,38 у.д.а.	Трусова Н.В., Терещенко М.А.
18	Управління ризиками страхових компаній	друкова не	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. №2(44). С.120-129	0,56 у.д.а.	Демченко І.В., Трусова Н.В.
19	Податки в системі мобілізації публічних доходів	друкова не	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. №2(44). С.130-143	0,81 у.д.а.	Трусова Н.В., Радченко Н.Г., Піхняк Т.А.
20	Робота інструментів грошово-кредитної політики центрального банку в умовах глобальної невизначеності	друкова не	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. №2(44). С.144-155	0,69 у.д.а.	Трусова Н.В., Чкан І.О., Гривківська С.М.
21	Стратегічне управління та формування позитивного іміджу суб'єктів господарювання	друкова не	Інфраструктура ринку. 2021. Вип. 56. С. 67–70	1,1	Колокольчикова І.В.
22	Інституційна природа корупційних відносин	друкова не	Геополітика України: історія і сучасність. 2021. Вип. 1 (26). С.18-28	1,1	Кальченко С.В.
23	Інституційна природа соціально-економічних аспектів функціонування сільського зеленого туризму	друкова не	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) 2021. № 1(43) С. 140-146	0,4	Кальченко С. В., Попова Т. В.
24	Організаційно-економічні засади гармонізації економічних інтересів держави та фермерських господарств в інвестиційній сфері	друкова не	“Агросвіт” 2021 № 3 С. 9 - 15	0,4	Кальченко С. В., Попова Т. В., Свиноус І.В.
25	Особливості мотивації створення екскурсійного	друкова не	Збірник наукових праць Таврійського державного	0,4	Демко В.С.

	продукту в сфері екологічного туризму.		агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки) / 2021. - № 1(43). С. 121-127		
26	Methodology for forming and implementing a tour and determining its economic efficiency	друкова не	Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку» / Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. – Випуск 55, 2021. - 207с.	0,5	Krasnoded Tetiana, Bakina Tetiana, Zakharchenko Olena.
27	Reproduction of human capital in tourist enterprises	друкова не	Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» / Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. – Випуск 65, 2021. - 122с. (С.47-51)	0,5	Bakina Tetiana, Krasnoded Tetiana, Zakharchenko Olena
28	Прогноз розвитку внутрішнього ринку туристичних послуг України	друкова не	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. № 1(43).	0,73	Захарченко О.Г., Бакіна Т.В., Почерніна Н.В.
29	Domestic tourism market: analysis and forecast	друкова не	Електронне науково-практичне фахове видання «Інфраструктура ринку». – 2021. - Випуск 55 –с.43-50	0,5	Zakharchenko O. Bakina T.
30	Створення туристичного продукту та інноваційні види туризму	друкова не	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 43. 2021. С.33 – 38.	0,5	Грибова Д.В.
31	Оцінка виявлених порівняльних переваг експорту туристичних послуг України до ЄС	друкова не	Причорноморські економічні студії. 2021. Випуск 62. – С. 26-31 DOI: https://doi.org/10.32843/bses.62-4	0,6 у.д.а.	Почерніна Н.В.

32	Конкурентні переваги країн ЄС в контексті політики сприяння туризму в Україні	друкова не	Інтелект XXI. 2021. №1. – С. 15-19. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-1.3	0,5 у.д.а.	Почерніна Н.В.
33	Політика макрорівня та міжнародної співпраці у фокусі компетентностей економіста	друкова не	Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. – Мелітополь: ТДАТУ, 2021. – Вип. 24. – 524 с. – С. 319-324	0,4 у.д.а	Н.В. Почерніна
34	Тінізація товарного ринку: інституційні виклики для політики макро- та метарівня	друкова не	Інфраструктура ринку. 2021. Випуск 58. С. 14-19 DOI: https://doi.org/10.32843/infrastruct58-3	0,6 у.д.а	Кальченко С.В., Почерніна Н.В.
35	Просторові інституційні пастки зовнішньої торгівлі України послугами у сфері подорожей	друкова не	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2021. №2 (44).	0,45 у.д.а.	Почерніна Н.В.
Тези конференцій					
36	Диверсифікація сільських територій з обмеженим просторовим розміщенням об'єктів зеленого туризму	друкова не	І міжнар. наук.-практ конф. «Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості». Запоріжжя, ЗНУ, 15-16 вересня 2021. С. 179-181	0,1 у.д.а.	Трусова Н.В., Трусова А.О.
37	Цифровізація територіально-економічних систем	друкова не	Міжнар. наук.-практ конф. «Цифрова трансформація бізнесу: виклики і можливості для партнерства», Мелітополь, ТДАТУ, тополь. 9-10 вересня 2021 р. С.114-117	0,1 у.д.а.	Трусова Н.В.
38	Особливості	друкова	“The world of	0,1	Збарський В.

	розвитку сільського зеленого туризму в Україні	не	science and innovation” (May 5-7, 2021) Cognum Publishing House, London, United Kingdom 2021. p.835 – 838 с.		К., Грибова Д. В., Збарська А. В.
39	Роль громадських організацій в розвитку зеленого туризму	друкова не	I Міжнар. наук.-практ конф «Туристичний та готельно – ресторанний бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи» Луганський національний університет імені Тараса Шевченка		Колокольчикова І.В., Овесков О.В.
40	Маркетингова оцінка надання послуг в індустрії туризму	друкова не	I Міжнар. наук.-практ конф «Туристичний та готельно – ресторанний бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи» Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	0,1	Колокольчикова І.В., Перевай К.В.
41	Сільський зелений туризм як об’єкт екологічного маркетингу	друкова не	Маркетинг та логістика в агробізнесі: збірник тез II Міжнар. наук.-практ конф К.: НУБіП України, 2021. С.70-71	0,1	Кальченко С.В.
42	Україна на світовому ринку туристичних послуг	друкова не	ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ Випуск 1 (26) 2021 року. Тези доповіді: Ужгород С.117– 130.	0,1	Збарський В.К. Грибова Д.В. Збарська А.В.
43	Модель сталого туризму та можливість створення туристичного продукту на основі розвитку сільських територій	друкова не	International scientific and practical conference —Topical issues of modern science, society and education (October 3-5, 2021) тези доповіді: Kharkiv, Ukraine. 2021. p.919 – 924	0,1	Грибова Д.В. Овесков О.В.
44	Prospects of tourism business development in Ukraine	друкова не	Туризм в умовах невизначеності: від теорії до практики: Матеріали I міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, 12 травня 2021 р., м. Дніпро	0,1	Popova T., Krasnoded T.

			[Електронний ресурс] / Дніпро: НТУ «ДП», 2021. – 104 с. (с.75-78).		
45	Роль сфери послуг в зовнішній торгівлі України	друкова не	Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції Матеріали Міжнар. наук.-практ конф Дніпро, ДГУ 20 травня 2021 року. – Дніпро, 2021. – С. 9-12.	0,2 у.д.а.	Захарченко О.Г.
46	Цілі макроекономічної політики в контексті стратегії розвитку туризму в Україні	друкова не	Особливості та передумови соціально-економічного розвитку : матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 5 березня 2021 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 102 – 104.	0,1	Почерніна Н. В.
47	Туризм як фактор міжнародного співробітництва та сталого розвитку регіону.	друкова не	Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму, виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції: матеріали міжнар.наук.-практ. конф., 20 травня 2021 р. Дніпро : ДГУ, 2021. - 197 с. - С. 49-52	0,14 у.д.а.	Почерніна Н.В.
48	Digitalization as a factor of transformation of employment policy in the sphere of services	друкова не	International scientific and methodological conference “Digital business transformations: challenges and opportunities for partnership, 9-10 вересня 2021 року, ТДАТУ, м. Мелітополь, С. 168-171	0,18 у.д.а.	Pochernina Nataliia
49	Зайнятість в туризмі: досвід ЄС для політики розвитку сільських територій України	друкова не	I міжнар.наук.-практ. конф. «Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах	0,18 у.д.а.	Почерніна Н.В.

			креативності та збалансованості», 15-16 вересня 2021 року, м. Запоріжжя		
Монографії, підручники, навчальні посібники					
50	Економічний механізм розрахунку вартості та просування туру в контексті турсервісної діяльності підприємства	друкова не	Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnytska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 660 p. Available at : DOI-10.46299/ISG.2021.MO NO.ECON.IURL (С. 297-301)	30/0,3 у.д.а.	Краснодєд Т., Бакіна Т., Попова Т., Захарченко О.
51	International tourism in the sustainable development goals framework	друкова не	National Health as Determinant of Sustainable Development of Society. Editors: Nadiya Dubrovina & Stanislav Filip. Monograph. School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, 2021, pp. 788. P. 540 – 556. (Словаччина)	34 у.д.а/0,4	Nataliya Pochernina, Tetiana Popova, Olena Vasylchenko
52	Соціально-економічний розвиток туризму в Україні	друкова не	Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnytska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 660 p. С. 128-132	30 у.д.а /0,3	Краснодєд Т., Захарченко О., Попова Т., Почерніна Н.
53	Рекреалогія та рекреаційні комплекси світу	друкова не	Монографія – 2021. 264с.	12,5	С. В. Кальченко, Н.В.Трусова, В.С. Демко, Т.В. Попова, Г.Г Тараненко
54	Розвиток сфери туристичних послуг: Навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 242 «Туризм»	друкова не	Мелітополь: ВПЦ «Люкс», 2021. – 275 с.	10	Д. В. Грибова, О. Г. Захарченко, Т. В. Бакіна, Т. В. Попова, Т. Л. Краснодєд

Керівник наукової програми,
д.е.н.професор

Н.В. Трусова

Підпис завіряю:
Начальник ВК
Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

А.В.Терещенко